

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

ΠΑΝΙΟΝΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.

Παρέμβαση στην ανακοίνωση του Κωνσταντίνου Γ. Πιτσάκη
«Επιλογικά», στο Θ' Πανιόνιο Συνέδριο, Παξοί 26-30 Μαΐου 2010

Ζήτησα το λόγο ως μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής του Θ' Πανιονίου Συνεδρίου, αφού ο Πρόεδρός της και εμπνευστής του Συνεδρίου μας Σπύρος Ι. Ασδραχάς δεν ήταν παρών. Η Επιστημονική Επιτροπή δεν συνεδρίασε τους τελευταίους μήνες πριν από το Συνέδριο και επομένως τα «Επιλογικά» ανέθεσε στον κ. Κ. Γ. Πιτσάκη η Οργανωτική Επιτροπή, παρόλο που είχαμε αποφασίσει ο απολογισμός του Συνεδρίου να γίνει την τελευταία ημέρα στην Ολομέλεια με σύντομες εισηγήσεις των συντονιστών των θεματικών ενοτήτων και συζήτηση με τους συνέδρους και το κοινό. Ο απολογισμός αυτός έγινε τελικά στην ώρα του, παρόλο που δεν είχε αναγραφεί στο Πρόγραμμα του Συνεδρίου.

Τα «Επιλογικά» του κ. Κ. Γ. Πιτσάκη νομίζω ότι αναλώθηκαν στις συνήθεις συζητήσεις που γίνονται στα περιθώρια των Πανιονίων Συνεδρίων της Μεταπολίτευσης, τις οποίες θυμάμαι, για το «πως δει Πανιόνια Συνέδρια οργανώνειν» και όχι, όπως ήταν εύλογο και αναμενόμενο, με τα ουσιαστικά επιστημονικά επιτεύγματα και τις αδυναμίες του Συνεδρίου μας, το οποίο ο εισηγητής παρακολούθησε με τη γνωστή του ευσυνειδησία, κινούμενος από τμήμα σε τμήμα και τις τρεις μέρες των εργασιών του. Οδηγηθήκαμε έτσι, πριν τελειώσει το Συνέδριο και αναμετρήσουμε την επιτυχία ή την αποτυχία του, σε έναν απρόσμενο και αχρείαστο αυτήν την ώρα προβληματισμό για τις οργανωτικές επιλογές του, τις δυνατότητες άλλων επιλογών και τις ποικίλες πρακτικές οργάνωσης συνεδρίων. Μια τέτοια συζήτηση θα μπορούσε να οργανωθεί στο τέλος του Συνεδρίου με περισσότερους εισηγητές-συζητητές, όπως έγινε στο προηγούμενο Η' Πανιόνιο Συνέδριο στα Κύθηρα το 2006, με την οργάνωση στρογγυλής τράπεζας με θέμα «Πανιόνια Συνέδρια: Παρόν και μέλλον»,

Η παρέμβαση δημοσιεύεται εδώ επειδή η Εκδοτική Επιτροπή των *Πρακτικών* του Θ' Πανιονίου Συνεδρίου δεν την περιέλαβε στα *Πρακτικά* του, όπως μου ανακοινώθηκε τον Αύγουστο του 2011.

στην οποία, δυστυχώς, ούτε όλοι οι κατά το πρόγραμμα εισηγητές ήταν παρόντες, αφού είχαν αποχωρήσει από τα Κύθηρα, μαζί με πολλούς από τους συνέδρους, αλλά και στην εκδοτική επιτροπή των *Πρακτικών* παραδόθηκε μόνο η δική μου παρέμβαση, η οποία δεν δημοσιεύτηκε και αναγκάστηκα να τη δημοσιεύσω στην *Επετηρίδα της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών* 11 (2006-2008) 117-120. Εκεί συζήτησα ολόκληρο το πλέγμα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι οργανωτές των Πανιωνίων Συνεδρίων, ίσως και άλλων περιφερειακών συνεδρίων, τις λύσεις που δόθηκαν και εκείνων που πρέπει να αναζητούνται στις μελλοντικές διοργανώσεις.

Ο εισηγητής επανέφερε, όχι χωρίς δισταγμούς, ως ενδεχόμενη επιλογή για τα Πανιόνια Συνέδρια, τον «ιδεατό» τύπο του μεγάλου συνεδρίου που θα καλύπτει το επτανησιακό παρελθόν σε όλους τους τομείς και τις εκδηλώσεις του βίου, χωρίς αποκλεισμούς χρονικών περιόδων, θεματικών ενοτήτων και επιστημονικών προσεγγίσεων. Μια μεγάλη επιστημονική επιτροπή πολλών ειδικοτήτων θα συντάσσει μια πλατιά θεματολογία, την οποία θα στέλνει με εγκύκλιο στις πολλές εκατοντάδες των επτανησιολόγων και θα τους ζητά να καταθέσουν τα θέματά τους και τη θεματική ενότητα στην οποία θεωρούν ότι εντάσσονται. Η οργανωτική επιτροπή θα «επιτάσσει» τις διαθέσιμες υποδομές του νησιού και θα καταστρώνει τον προϋπολογισμό για την κάλυψη των οργανωτικών και εκδοτικών εξόδων και θα απευθύνεται στην Πολιτεία, τους οικονομικούς φορείς αλλά και τις συσσωματώσεις των κατοίκων και των αποδήμων του νησιού ανά τον κόσμο για τη βοήθειά τους. Αυτού του τύπου το Συνέδριο το ζήσαμε στα Κύθηρα το 2006 και να είναι πάντα καλά ο επαινετός πρόεδρος της Εταιρείας Κυθηραϊκών Μελετών, καθηγητής κ. Νίκος Πετρόχειλος, που το έφερε σε αίσιο τέλος, οργανωτικό και εκδοτικό. Τα επιστημονικά αποτελέσματα ενός αχανούς συνεδρίου είναι συζητήσιμα. Φυσικά, δεν μπορεί να υπάρχει καμία επιφύλαξη για τις χαρές της πολυήμερης φιλοξενίας που προσφέρει στην επιστημονική μας κοινότητα και στον καθένα μας ξεχωριστά.

Σε αυτού του τύπου το οργανωτικό σχήμα θα μπορούσαν να ενταχθούν περίπου όλα τα Πανιόνια Συνέδρια με εξαίρεση το Ζ' Πανιόνιο Συνέδριο, Λευκάδα 2002, το οποίο από ένα μέρος της επιστημονικής κοινότητας των επτανησιολόγων, ιδίως των οργανωμένων στις επτανησιακές εταιρείες, δεν θεωρήθηκε εναλλακτική ή ανανεωτική πρόταση, αλλά κατηγορήθηκε ότι ανατρέπει την παράδοση των Πανιωνίων Συνεδρίων και παραβιάζει δημοκρατικούς και ακαδημαϊκούς κανόνες. Άλλοι ψυχραιμότεροι θεώρησαν ότι αντιστοιχούσε στις οργανωτικές υποδομές και τις οικονομικές δυνατότητες της Λευκάδας και οι επιλογές της Επιτροπής και του Προέδρου του, Σπύρου Ι. Ασδραχά, οδήγησαν σε ένα επιμερισμένο συνέδριο τριών θεματικών αξόνων και οκτώ θεματικών ενοτήτων, στις οποίες μοιράστηκαν οι 60 περίπου ανακοινώσεις των συνέδρων, που επιλέχτηκαν με εισήγηση των συντονιστών των ενοτήτων και μπόρεσαν τελικά να μετάσχουν. (Όπως σημείωσα και στα Κύθηρα (σ. 117-118), υπάρχει πάντα και η «δημοκρατικότερη» λύση, η εγκύκλιος με τις θεματικές ενότητες και τον αριθμό των ανακοινώσεων σε κάθε μια από αυτές να στέλνεται σε όλους τους επτανησιολόγους που ασχολούνται με αυτές τις θεματικές

ενότητες και η επιστημονική επιτροπή να επιλέγει αιτιολογημένα με βάση τον τίτλο της ανακοίνωσης, την περίληψή της και το βιοεργογραφικό σημείωμα του ενδιαφερόμενου). Κρίσιμα σημεία για την επιλογή μιας θεματικής ενότητας είναι το να έχουν στο πλαίσιο της συσσωρευθεί ικανά ερευνητικά αποτελέσματα και οι δημοσιευμένες και επιχειρούμενες μελέτες να επιτρέπουν μια συλλογική προσέγγιση, που θα αναδείξει το θέμα και θα επιτρέψει την υπέρβαση των συντελεσμένων διερευνήσεών του, αλλά και το να βρεθεί ικανός και πρόθυμος συντονιστής για να συνεργαστεί με τους συνέδρους κατά την αποδοχή της πρότασης συμμετοχής τους, αλλά και κατά τη διάρκεια της ετοιμασίας των ανακοινώσεων, τις εργασίες του Συνεδρίου και της έκδοσης των *Πρακτικών*.

Φυσικά, το Θ' Πανιόνιο Συνέδριό μας μπορεί να θεωρηθεί συγγενές του Συνεδρίου της Λευκάδας, κυρίως γιατί είναι αποτέλεσμα της εισήγησης του Σπύρου Ι. Ασδραχά, παρόλο που δεν επαναλαμβάνει καμία θεματική ενότητα του Συνεδρίου της Λευκάδας και στην επιστημονική του επιτροπή μετέχουν μόνο δύο πρόσωπα, που ήταν συντονιστές θεματικών ενότητων σε εκείνο το Συνέδριο, ενώ από τους 70 περίπου συνέδρους που μετέχουν με ανακοίνωση στο Συνέδριό μας μόνο 15 μετείχαν και στο Συνέδριο της Λευκάδας. Εκτός από τις πέντε θεματικές ενότητες του Συνεδρίου μας προτάθηκαν από μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής και άλλες ενότητες και για κάποιες από αυτές διερευνήθηκε η δυνατότητα οργάνωσής τους, αλλά δεν βρέθηκαν διαθέσιμοι και πρόθυμοι να τις οργανώσουν σύμφωνα με σκεπτικό που θα καθόριζε η Επιτροπή σε συνεργασία με το συντονιστή, για να μην αδικηθεί η επιστημονική έρευνα συναδέλφων σε μια σειρά ανακοινώσεις κατά παράταξη, χωρίς πλαίσιο και συνοχή. Αυτή είναι η κύρια αιτία για τους «αποκλεισμούς» των αρχαιογνωστικών και βυζαντινολογικών θεμάτων και του τρισήμου σχήματος της συνέχειας του Ελληνισμού, καθώς δεν βρέθηκε τρόπος να οργανωθεί μία ή περισσότερες θεματικές ενότητες της ευρύτερης διαχρονικότητας, όπως π.χ. στη Λευκάδα, που είχαμε τη θεματική ενότητα «Οι οικισμοί ως σύστημα ελέγχου του χώρου από την αρχαιότητα ως τον 20ό αιώνα» με 14 ανακοινώσεις.

Το Θ' Πανιόνιο Συνέδριό μας, για να τιμήσει τα νησιά που ανέλαβαν την οργάνωσή του, αφιέρωσε μια θεματική ενότητα και μάλιστα σε ολομέλεια με τίτλο «Παξοί και Αντίπαξοι». Δεν νομίζω ότι εξυπηρετεί την κατανόηση των Πανιονίων Συνεδρίων γενικά, αλλά και των Πανιονίων Συνεδρίων της Λευκάδας και των Παξών ιδιαίτερα, το μέτρημα στους τίτλους των ανακοινώσεων των αναφορών στα νησιά λόγω των «παραδειγματικών» ανακοινώσεων με μεγαλύτερο θεματικό εύρος και αναφορά σε μεγαλύτερο ιστορικό ανάπτυγμα. Αν κοιτάξει κανείς το ευρετήριο των κυρίων ονομάτων στα *Πρακτικά* του Ζ' Πανιονίου Συνεδρίου της Λευκάδας, θα έχει άλλη εικόνα, γιατί μια ανακοίνωση που ερευνά ένα φαινόμενο, με παράδειγμα επικεντρωμένο σε ένα νησί, καταλήγει σε ένα ερμηνευτικό σχήμα, που αφορά και σε άλλα νησιά, περισσότερο ή λιγότερο, και πάντως ένα Πανιόνιο Συνέδριο δεν μπορεί να είναι άθροισμα παραδοσιακών τοπικών συνεδρίων των νησιών.

Δεν θα διαφωνήσω, ύστερα από τις παραπάνω εξηγήσεις, με τον κ. Κ. Γ. Πιτσά-

κη ότι το Θ' Πανιώνιο Συνέδριό μας μπορεί να χαρακτηριστεί νεοελληνικό ιστορικο-φιλολογικό, από τον ύστερο Μεσαίωνα έως τις μέρες μας. Ακόμη και γιατί προσέγραψε, λίγο υπερβολικά, αυτόν τον τύπο των συνεδρίων στο Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και στον «Μνήμονα» (θα πρόσθετα και το Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας), όχι τόσο γιατί είναι φορείς που υπηρετώ μια ζωή, αλλά γιατί το εκλαμβάνω ως αναγνώριση της συνεισφοράς μιας δεκάδας συνεδρίων, διεθνών και ελληνικών, που οργανώσαμε από το 1981 έως το 2002, με κύριο εισηγητή τον Σπύρο Ι. Ασδραχά, στη στοιχειοθέτηση εναλλακτικών προτάσεων συνεδρίων, όπως μπορεί να το διαπιστώσει ο μελετητής των εκδομένων *Πρακτικών* τους.

Ως προς τη διεθνικότητα των Πανιονίων Συνεδρίων, για να μην επαναλάβω όσα είπα στα Κύθηρα (σ. 119), θα πω μόνο ότι, όταν αυτή επιλέγεται, πρέπει να υπηρετεί ουσιώδεις ανάγκες των θεματικών του ενοτήτων, έστω και αν παραλείπονται σπουδαίοι ξένοι επιστήμονες.

Η ενόχληση που αισθάνθηκα γιατί με την εισήγηση του κ. Κ. Γ. Πιτσάκη δεν παρουσιάστηκε το συνέδριο όπως σχεδιάστηκε και κυρίως όπως πραγματοποιήθηκε, αλλά αναδείχτηκαν, άκαιρα, οι λύσεις που δεν επιλέχτηκαν και επισημάνθηκαν θεματικές ενότητες που παραλείφθηκαν από ένα επιμερισμένο θεματικά συνέδριο, απαλύνεται με τη θετική εμπειρία που έζησα παρακολουθώντας την ενότητα «Επτανησιακή πολιτισμική ιστορία (17ος-20ός αι.). Α' Πολιτισμικές εκφράσεις της επτανησιακότητας (17ος-19ος αι.), Β' Η Επτανησιακή λογοτεχνία και το εθνικό κέντρο (19ος-20ός αι.): Κοινές μήτρες, ασύμπτωτα και σύνδεσμοι», που είχαμε την τιμή να συνοργανώσουμε ο Δημήτρης Αρβανιτάκης κι εγώ. Ήταν δύο μέρες με τη διακοπτόμενη από το διάλογο ροή των 19 ανακοινώσεων και τις συζητήσεις στο Συνέδριο και στα περιθώριά του πάνω στα ερωτήματα-υποθέσεις που έθεσε η οργάνωση και ανέτρεπαν ή επιβεβαίωναν οι προτάσεις των ανακοινώσεων. Τις ανακοινώσεις των άλλων θεματικών ενοτήτων θα τις διαβάσω στα *Πρακτικά* και ελπίζω να μου τονώσουν την ως τώρα ικανοποίηση για την επιτυχία του Συνεδρίου μας, που χρειάστηκαν οι πάγκοινες προσπάθειες των Παξινών με επικεφαλής τον Δήμαρχό τους, αλλά και τόσων άλλων, για να φτάσουμε σε άξιο αποτέλεσμα, οργανωτικό και επιστημονικό.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΚΤΗΡΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Όσα χρειάζονταν να ειπωθούν για τη θεματική μας ενότητα «Επτανησιακή πολιτισμική ιστορία. Α' Πολιτισμικές εκφράσεις της επτανησιακότητας (17ος-19ος αι.). Β' Η Επτανησιακή λογοτεχνία και το εθνικό κέντρο (19ος-20ός αι.): Κοινές μήτρες, ασύμπτωτα και σύνδεσμοι» τα είπε ο Δημήτρης Αρβανιτάκης και ο αναγνώστης θα

τα βρει στα *Πρακτικά του Θ' Πανιονίου Συνεδρίου*. Απελευθερωμένος, λοιπόν, από αυτήν την υποχρέωση θα ήθελα να γυρίσω στην αρχή του 2009, όταν με αφετηρία την εισήγηση του Σπύρου Ι. Ασδραχά αρχίσαμε να σκεφτόμαστε και να συζητάμε πώς θα δομήσουμε τη θεματική ενότητα που μας εμπιστεύθηκαν. Παραθέτω από το κείμενο του Σ. Ι. Ασδραχά:

Τα πνευματικά φαινόμενα. Θα πρότεινα να μερικευθούν και αυτά για λόγους και μόνο χρονικής οικονομίας του Συνεδρίου καταληκτήριο χρονικό όριο θα πρότεινα τον ιθ' αιώνα, πριν από την Ένωση και θα άφηνα εκτός εξειδικευμένης αναφοράς τους δύο κορυφαίους, δηλαδή τον Σολωμό και τον Κάλβο [...]. Κύριοι θεματικοί άξονες: α) κρητικός και επτανησιακός ετεροχρονισμός, β) το ιταλόγλωσσο πνευματικό συνεχές και η καθυστέρηση της ελληνόφωνης λόγιας ποιητικής, η παραδοσιακή όσμωση της επτανησιακής με την ελληνόφωνη παιδεία, γ) ο ιθ' αιώνας, εικονογράφηση, δηλαδή απόδειξη, μιας πολιτισμικής όσμωσης, διακρινόμενης μάλιστα σε αυτονομημένα γνωστικά και μορφοπλαστικά πεδία, σε συνάρτηση με τη διαιώνιση της πολιτισμικοεθνικής επτανησιακής (και πριν από αυτήν τουλάχιστον κρητικής) «ιδιοπροσωπίας» με τη ρήξη που επέφερε η εθνοκεντρική πολιτική θεωρία με τους συγκρητισμούς παράδοσης και νεωτερισμού (Λούντζης) και «κομφορμιστικής» ανατροπής (Λομβάρδος) με υποτύπωση της μετάβασης από τη βίωση της τοπικής ιστορίας στο γενικό κοινωνικό πρόβλημα (Κ. Θεοτόκης), χωρίς όμως αναλυτικές αναφορές, αλλά ως ερευνητικές κατευθύνσεις.

Αρχίσαμε με την αποκωδικοποίηση του πυκνού κειμένου και προσπαθήσαμε να χαράξουμε τον άξονα ή τους άξονες που θα διατρέχουν την ενότητα και να επιλέξουμε την καθοδηγητική έννοια ή τις έννοιες, που θα λειτουργούσαν ως συνδεδεμένο στοιχείο των ζητούμενων. Καταλήξαμε ότι άξονας της θεματικής μας ενότητας θα ήταν οι πολιτισμικές εκφράσεις της επτανησιακής ιδεολογίας και αργότερα του επτανησιακού πολιτικού προβλήματος από τον 17ο αιώνα έως την Ένωση, με κεντρική καθοδηγητική έννοια τη γλώσσα σε όλες τις λειτουργίες της. Με δισταγμούς τολμήσαμε να χρησιμοποιήσουμε την έννοια «επτανησιακότητα» θεωρώντας τη ζητούμενο, ερώτημα ή και κατασκευή, όπως η ιδιοπροσωπία και η ιδιομορφία. Στο παρακάτω σκαλί και πάλι ερωτήματα: Η «κληρονομιά» της Κρήτης, η Ζωγραφική, ο δημόσιος χώρος, η Μουσική, η εκπαίδευση, η Ιστοριογραφία, η Λογιοσύνη, η ιταλοφωνία, η ελληνοφωνία. Ύστερα αρχίσαμε να σκεφτόμαστε τα ονόματα: Έλληνες και Ιταλοί. Ατέλειωτες συνεννοήσεις. Ο κατάλογος που δεν λείει να σταθεροποιηθεί. Ύστερα οι απώλειες, έως και μία εβδομάδα πριν από το Συνέδριο. Χάσαμε τους Ιταλούς και την ιταλοφωνία και το Συνέδριο τη διεθνικότητά του. Τελικά οι ανακοινώσεις 12 αντί 13. Πάει και ο δημόσιος χώρος... Μετρημένες οι λέξεις για τον ορισμό της ενότητας στην εγκύκλιο: «Εξέταση των μηχανισμών μέσα από τους οποίους οι ποικίλες και πολυεπίπεδες οσμώσεις διαμόρφωσαν την ιδιοπρο-

σωπία του Ιόνιου Κόσμου κατά τη διάρκεια των δυτικών κυριαρχιών».

Τη δεύτερη ημιενοότητα τη φυλάξαμε για την επτανησιακή λογοτεχνία με την επιδίωξη να δούμε και στο δικό της πεδίο τις προσαρμογές της επτανησιακής ιδεολογίας κάτω από τις ισχυρές οσμώσεις της εθνικής ιδεολογίας. Είχαμε δυνατότητα επτά ανακοινώσεων και πολλοί, δυστυχώς, έμειναν έξω από τον κατάλόγο μας, που δεν γνώρισε ακυρώσεις. Ο ορισμός μας ήταν λιγότερο ερμητικός: «Η επτανησιακή λογοτεχνία και το εθνικό κέντρο, 19ος-20ός αι.: Κοινές μήτρες, ασύμπτωτα και σύνδεσμοι. Αναζήτηση των νέων στοχεύσεων και πραγματώσεων των λογοτεχνικών δημιουργών στο πλαίσιο των διαφοροποιήσεων και προσαρμογών της επτανησιακής ιδεολογίας, σε σχέση με τη διαμορφούμενη εθνική ιδεολογία και την πνευματική παραγωγή του εθνικού κέντρου».

Τα αποτελέσματα τα ακούσαμε στο Συνέδριο συντροφευμένα με τη γοητεία της συζήτησης, κάποτε και του έντονου διαλόγου. Θα τα ξαναδιαβάσουμε στα *Πρακτικά*. Ίσως και οι επόμενοι. Μακάρι και κριτές...